

jen, budući da premošćuje dugo razdoblje od 1977. godine, kad je nastao prethodni priručnik. Pojedine teme povijesne naravi, poput razvoja arhiva i arhivske službe, obrađene su ranije, pa su ovdje izostale. No, zato su obrađene neke posve nove i otvorena ili naznačena pitanja koja su aktualna u novijoj arhivskoj teoriji, a pri tome svakako treba kao značajnu kvalitetu naglasiti izrazitu autorovu analitičnost. Ako nešto treba prigovoriti, to se prvenstveno odnosi na način navođenja bibliografskih jedinica, koji nije posve ujednačen odnosno kombinira dva sustava. Drugim riječima, neke se jedinice u tekstu navode, ali ne i u popisu odabrane bibliografije na kraju poglavlja ili obrnuto. Pored toga, u tekstu se za pojedine probleme mjestimično navode primjeri za koje su više puta izostale bibliografske jedinice iako postoje, pa se ne spominju ni u tekstu ni na kraju poglavlja, vjerojatno zbog žurbe koju autor na početku Priručnika spominje. Uočljivo je da se u Priručniku koristi niz izraza za povezane, srodne ili istovrsne pojmove: zapisi (i arhivski zapisi), dokumenti, spisi (pa i spisi „u širem smislu“), dokumentacijske jedinice, dokumentacija, dokumentarno gradivo te registraturno i arhivsko gradivo, pa treba pohvaliti nakanu autora da u sljedećem dijelu Priručnika donese poseban pojmovnik, bez obzira na to što u samom izlaganju tumači pojedine od spomenutih izraza. Izdvojeno uvrštavanje definicija u kojima se ukazuje na međusobne razlike pojmova ili sinonime, pomoći će ne samo početnicima koji pristupaju stručnim ispitima, već i onima koji to nisu, ali su katkad zbunjeni pred „šumom“ izraza, a zasigurno će potaknuti i ujednačenije korištenje stručnog vokabulara.

Rajka Bućin

Lekić, B. *Arhivistika*. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2006. 309. str.

U Beogradu je 2006. objavljen arhivistički priručnik dr. sc. Bogdana Lekića. Sâm je autor priručnik namijenio prvenstveno arhivskim djelatnicima, obrazovanju arhivskog kadra, studentima povijesti, kao i onima koji se bave zaštitom i korištenjem arhivskoga gradiva. Prethodni priručnici tiskani su 1959. u Srbiji i 1977. u Jugoslaviji. Autor donosi rešenja teorijskog i praktičnog rada arhiva na temelju dosadašnje teorije i praksa, no uvažava i problematiku koju je nametnuo brzi tehnološki razvoj. Tematske cjeline upotpunjene su primjerima iz svijeta i Srbije. Djelo ima 15 poglavlja, predgovor, popis korištenih publikacija, stručnih standarda, propisa i članaka.

Prvo poglavlje razmatra arhivistiku kao znanost. Arhivsku teoriju i praksu ne treba odvajati, ta dva dijela čine cjelinu koju se naziva arhivistikom u užem smislu. Predmet i zadatak arhivistike u užem smislu obuhvaća istraživanje i proučavanje problema i pitanja koji proistječu iz funkcija, nadležnosti i zadataka osnovne djelatnosti arhiva. Arhivistika u širem smislu obuhvaća arhivsku tehniku, povijest arhiva i arhivske službe, arhivsko zakonodavstvo, fizičku i tehničku zaštitu arhivskoga gradiva te povijest institucija. Zadaće arhivistike su brojne: utvrđivanje znanstvenih i stručnih standarda za rad u arhivima, utvrđivanje načela- principa rada, utvrđivanje sustava zaštite arhivskoga gradiva i registraturnog materijala kao njegova izvora, valorizacija i kategorizacija arhivskoga gradiva prema njegovoj sadržajnoj vrijednosti itd.

Drugo je poglavlje posvećeno arhivima i arhivskom gradivu. Pod pojmom arhiva se podrazumijeva, u suvremenom smislu, upravna i kulturno-znanstvena samo-

stalna institucija. O arhivima kao institucijama ne može se govoriti sve do donošenja propisa o njihovom osnivanju. Dokumentarni materijal koji čini arhivsko gradivo može se podijeliti na temelju: uredskog poslovanja – dokument, akt, prilog, predmet, dosje, original, kopija, koncept; na temelju podloge – glinene pločice, kamene ploče, koža, papirus, papir, mikrofilmovi, filmske trake, fotopapir, magnetske trake; na temelju funkcija – dokumenti normativnog karaktera (ustav, zakoni, budžet, deklaracije, rezolucije, pravilnici, međunarodni ugovori) i dokumenti nastali radom institucija; podjela po arhivističkom temelju – fond, obiteljski i osobni fond, zbirka itd. Društveno shvaćanje značaja arhivskoga gradiva kao izvora saznanja o prošlosti, odnosno kao kulturnog dobra, prošlo je dug put. Godine 1989. donesen je Zakon o državnoj arhivi, današnjem Arhivu Srbije. Godine 1951. osnovano je Društvo arhivskih radnika Srbije, a 1996. arhivsku mreže čine Arhiv Srbije, Arhiv Vojvodine, Arhiv Kosova i Metohije i 34 povijesna (međuopćinska) arhiva.

Treće poglavlje bavi se zaštitom registraturnog materijala i arhivskoga gradiva van arhiva, što je jedna od temeljnih zadaća svakog arhiva. Registraturni materijal predstavlja operativnu dokumentaciju bez koje je nezamisliva djelatnost njegovog stvaratelja, i istodobno je izvor arhivskoga gradiva. Cilj posebne zaštite registraturnog materijala sadržan je u tome da se osigura čuvanje onog dijela dokumenata koji će dobiti svojstvo arhivskoga gradiva: dokumenti značajni za relevantno proučavanje prošlosti društva u cjelini, njegovih pojedinih oblasti djelatnosti, kao i za pojedina tematska sagledavanja važnijih događanja i zbivanja.

Četvrto je poglavlje o valorizaciji arhivskoga gradiva. Valorizacija podrazumijeva vrednovanje dokumenata u registraturnom materijalu, koji imaju trajnu vrijednost i koji su od posebnog značaja za znanost, kulturu i druge društvene potrebe. Valorizacija gradiva može biti arhivistička i povijesna, prva ima zadaću utvrditi koji od dokumenata u registraturnom materijalu imaju svojstvo arhivskoga gradiva i koje treba trajno čuvati kao kulturno dobro; zadaća je druge da na temelju vanjske i unutarnje kritičke analize dođe do podataka i informacija radi objektivnog sagledavanja povijesne prošlosti.

Preuzimanje i smještaj arhivskoga gradiva tema je petog, a kompletiranje arhivskoga gradiva šestog poglavlja. Predmet i zadaća kompletiranja arhivskoga gradiva jesu istraživanjem i snimanjem u domaćim i stranim arhivima popuniti praznine u fondovima i zbirkama. Sređivanje arhivskoga gradiva elaborirano je u sedmom poglavlju. Sređivanje arhivskoga gradiva ima osnovni cilj utvrditi redoslijed i stalno mjesto svake arhivske skupine fonda-zbirke i unutar njih svakog dokumenta. Dva su temeljna cilja sređivanja: prvi, da se kod registraturno sređenih fondova obavi revizija sredenosti i uspostavi izvorni registraturni poredak i, drugi, da se kod nesređenih fondova uspostavi prvobitni poredak gradiva, a ako to nije moguće, da se na temelju funkcija i nadležnosti (djelatnosti) uspostavi nova struktura gradiva fonda koja će najbolje odgovarati njegovom korištenju u znanstvene i druge svrhe.

Osmo poglavlje objašnjava informativna sredstva – osnovna, koja mogu biti sumarna i analitička, a po svojoj obuhvatnosti opća i posebna (za sve ili pojedinačne fondove – zbirke) i specijalizirana (za određenu djelatnost, tematiku, područje i sl.). Automatizacija arhivskog sustava informiranja o arhivskom gradivu predmet je devetog poglavlja. Cilj je suvremenog arhivskog informacijskog sustava osigurati što povoljnije, racionalnije i efikasnije uvjete korištenja arhivskoga gradiva. Deseto se poglavlje bavi publiciranjem arhivskoga gradiva i arhivskih informativnih sredstva (publi-

ciranje dokumenata). Publiciranje arhivskoga gradiva jedan je od najsloženijih i najodgovornijih zadataka suvremenih arhiva. Objavljivanje zbornika dokumenata moguće je tek kad je gradivo fondova i zbirki sređeno. Signirani dokumenti, kojima je utvrđen konačni poredak u svakom predmetu (arhivskoj jedinici) i svakom dokumentu u njemu, u često složenoj strukturi fonda i ogromnoj količini dokumenata, osnovni je preduvjet publiciranja arhivskoga gradiva. Kod publiciranja arhivskoga gradiva mora se osigurati mogućnost provjere kriterija primijenjenih prigodom izbora dokumenata. Jedanaesto je poglavlje o korištenju arhivskoga gradiva i knjižnog fonda. Kompleksnost i značaj sadržaja arhivskoga gradiva i društvena potreba njegova proučavanja i korištenja u znanstvene i druge svrhe osnovni su razlozi postojanja arhiva.

Fizička i tehnička zaštita arhivskoga gradiva tema su dvanaestog poglavlja. Predmet i zadaća zaštite je preventivna i tekuća (operativna) zaštita dokumenata dok su oni kod stvaratelja i imatelja kao i poslije njihova preuzimanja u arhiv. Oštećenja treba spriječiti odnosno otkloniti ih, a 'oboljele' dokumente 'liječiti'. Arhivskom je kadru posvećeno trinaesto poglavlje. Suvremeni arhiv ima znatno složenije zadatke i poslove u odnosu na ranija vremena, a njegovi zaposlenici trebaju uspješno obavljati poslove i zadatke znanstvenog i stručnog karaktera. Smještajni prostor i tehnička oprema tema su četrnaestog, a arhivsko zakonodavstvo petnaestog poglavlja. Dat je povijesni pregled razvoja arhivskog zakonodavstva Srbije, od 1842. do današnjih dana, a obrađeno je i arhivsko zakonodavstvo Vojvodine i Kosova. Arhivsko zakonodavstvo, nesumnjivo, najbolje oslikava, pored razvoja pravnog sustava zaštite i korištenja arhivskoga gradiva i stupanj razvoja arhivističke misli. Stupanj razvijenosti pravne regulative govori o društvenoj svijesti, potrebi i značaju zaštite arhivskoga gradiva kao nezamjenjivog i multidisciplinarnog znanstvenog izvora.

Živana Heđbeli

Bakić, M. *Arhivistika*. Podgorica : Historijski institut Crne Gore, 2007. 291 str.

U Podgorici, Crna Gora, 2007. objavljen je arhivistički priručnik dr. sc. M. Bakića. Autor u predgovoru naglašava kako se radi o prvom arhivističkom priručniku u Crnoj Gori, objavljenom nešto više od godinu dana nakon što je Crna Gora postala samostalna, pa ga u tom kontekstu treba promatrati sa svim prednostima i manama pionirskog djela. Prema riječima autora priručnikom se udaraju temelji crnogorskoj arhivistici kao znanosti, a djelo je važno za znanosti koje proučavaju prošlost, kulturno, pravno i državno nasljeđe, uopće one discipline koje svoja istraživanja temelje na korištenju i istraživanju dokumenata. Značajan je i za sve imatelje i stvaratelje arhivskoga gradiva - registrature, arhive, knjižnice, muzeje, kao i za studente arhivistike. Djelo je koncipirano po uzoru na priručnike iz 1959. i 1977, a sastoji se od 17 poglavlja, predgovora i popisa korištene literature (priručnici, publikacije, periodika, propisi). Tematske cjeline upotpunjene su primjerima iz svijeta i Crne Gore.

Prvo je poglavlje posvećeno arhivistici, koja kao znanstvena disciplina vuče svoje korijene iz 16. stoljeća (Jakob von Rammingen), a intenzivan razvoj doživljava u zadnjih 100-150 godina. Danas prevladava stav kako je arhivistika samostalna znanost unutar društvenih znanosti. Prema autoru, arhivistiku bi se moglo definirati kao znanost koja se bavi arhivskom praksom, arhivskom teorijom, arhivskom tehnikom, ar-